

Anna Helga Hannesdóttir
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet

Språk i kontakt och konkurrens

Den tvåspråkiga lexikografins relevans för svensk språkhistoria

Svenskans debut som föremål för språklig analys äger rum redan på 1400-talet. Perspektivet är lexikaliskt och kontrastivt: latinska ord förses med en svensk ekvivalent. Under de följande århundradena utvecklas den lexikaliska beskrivningen av svenskan i en lång rad tvåspråkiga ordböcker. Det kontrastiva svensk/latinska perspektivet är länge allenaordande. Men med tiden kontrasteras svenskan också mot andra språk än latinet. Bland dessa är engelska, finska, franska och tyska de viktigaste.

Den lexikaliska analysen av svenskan förfinas också från att bara gälla de rent innehållsliga egenskaperna till att även omfatta ordens grammatiska, syntaktiska och pragmatiska drag. Och från att ha haft latinet inte bara som det ena av de beskrivna språken utan också som utgångspunkt för beskrivningen av svenskan riktas den tvåspråkiga lexikografins fokus allt mer mot de svenska ordens faktiska egenskaper.

Efter närmare fyra sekler av tvåspråkig lexikografi har disciplinen nått dithän att ett representativt svenskt ordförråd har etablerats och de enskilda ordens grammatiska, syntaktiska och pragmatiska egenskaper redovisas på ett adekvat sätt. Det som fortfarande saknas i den lexikaliska beskrivningen är att de svenska ordens betydelse beskrivs på svenska. År 1855 förelåg A. F. Dalins enspråkiga *Ordbok öfver svenska språket* komplett. Dalins insats beskrivs ofta som ett pionjärarbete när det gäller utforskningen av det svenska ordförrådet men egentligen utgör hans ordbok kulmen på den långa, mest tvåspråkiga, lexikografiska verksamheten.

I mitt föredrag kommer den tvåspråkiga lexikografins relevans för dagens språkhistoria att illustreras ur flera perspektiv. Förutom det rent lexikaliska kommer jag även att anlägga ett språksociologiskt perspektiv på de gamla ordböckerna. Det gäller dels deras bidrag till den standardiseringsprocess som svenskan genomgick under 1700-talet, dels ordböckerna som ett utslag av och symptom på språkkontakt av olika slag.